

gospodarske, obertnijske in národske.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 27. maja 1857.

Kmetijstvo v našem cesarstvu.

Govor gosp. c. k. ministerskega svetovavca viteza K. Kleyle-ta v 1. velikem zboru na Dunaji 9. dan t. m.

(Dalje.)

Druga versta avstrijskih dežel, namreč jutrove dežele (Ogersko, Banat, Horvaško, Slavonsko in Erdeljsko) se razločujejo v tem od planinskih, da v unih je žito poglavitni pridelk. Od 47 milijonov oralov rodovitne zemlje, ki jo nahajamo v teh deželah, je komaj 15 mil. oralov gojzda in nekoliko čez 7 mil. oralov spašnikov. Veliko spašnikov h se dalo v njive predelati, ako bi delavcov ne manjkalo. Že sedaj pridelajo v teh deželah vsako leto blizo 105 milijonov vagánov žita, in to je skor polovica vsega, kar se ga pridelava v vsem našem cesarstvu, čigar pridelk se šteje na 260 mil. vagánov. Ker je ravno v najrodovitniših krajih malo ljudi, gré tega žita veliko v planinske dežele in posebno na Dunaj. Obsirni spašniki redijo obilo živine; vprežena živina se prodaja v vse sosedne dežele, v planinske dežele pa gré dokaj klavne. Volne, čeravno so začeli spašnike vsako leto bolj razdeljevati, nastrižejo vendar še kakih 260.000 centov leto in dan. Imenitna je v teh deželah svinska reja. Ogerskih in horvaških svinj se nahaja v vseh sosednih deželah; pitani prešiči grejo posebno v planinske dežele. Ogersko vino in ogerski tobak sta znana celemu svetu; vina pridelajo v teh jutrovih deželah leto in dan blizo 30 mil. veder, tobaka čez 600.000 centov.

Če bi že druge zveze ne bilo med jutrovimi in drugimi deželami našega cesarstva, že kmetijstvo bi jih vezalo skupaj.

Severni kraji, to je, tretja versta avstrijskih dežel, imajo le malo zemlje, ki je sposobna vinoreji. Merzlo podnebje je tega krivo. Marska dežela, ki se še šteje k podonavski okolici, ima velike plodne ravnine. Česko je večidel gorato, v Galiciji pa, ki se od visocih tatranskih gor vleče do velikih rek, je ravnin in gora na zbero. Mnogo žita sejejo v teh krajih, ki ga sami povžijejo. Ker je v teh deželah veliko ljudi, je treba, da zraven poljedelstva imajo olarij, žganjarij in sladkornic (cukrofabrik) obilo in da jih je vsako leto več. Kmetijstvo teh dežel obstaja posebno v korenstvu; krompir je njih poglavitni živež. V goratih krajih imajo se vé da tudi živine dokaj, ali borne ovce in majhne goveda dobivajo v gojzdu le pičlo klajo. Severni kraji imajo 26 milijonov oralov rodovitne zemlje; med temi je čez 16 mil. oralov njiv in senožet in manj kot 10 mil. gojzdov in pašnikov!

Severnim deželam nasproti je kmetijstvo v južnih. Čeravno je tudi tukaj na visokih gorah les in paša poglavitna stvar, vendar po gorkem soncu v goricah in na ravninah plenjajo vse drugačni bogati pridelki; obilo ljudstvo obdeluje polja tukaj kakor vertnarji verte. Le Dalmatinsko je zavolj skalnate zemlje za poljedelstvo malo pripravno; v ti majhni deželici je $1\frac{1}{4}$ mil. oralov spašnikov. Rodovitna zemlja južnih dežel se razprostira čez 9 mil. oralov, med katerimi je $1\frac{1}{2}$ mil. oralov gojzda, $2\frac{1}{2}$ mil. oralov spašnikov. V goricah je koroza poglavni sad, polje je zasajeno z murvami, od drevesa do drevesa se spenja terta.

Poljedelci so seljaki (koloni), kateri polovico ali 2 tretjini tega, kar pridelajo, lastniku odrajtujejo. Po ravninah napeljujejo vodo in močijo polje. V Lombardii teče po 51 velikih kanalih voda čez 730.000 oralov zemlje. Zimskih senožet se razširja čez 5000 oralov zemlje, ktere kosijo vsakih 60 ali 70 dni. Iz mesta Milana je kanal izpeljan, kateri s svojo gošavo moči senožeti, ki jih leto in dan devetkrat kosijo. Laško pšeno (rajž) in merva za molzno živino ste v namakanih krajih poglaviten pridelk velikih kmetij, ktere obdelujejo najeti dninarji. Iz mleka delajo sir. Z živinorejo se ne pečajo; če krava ni za molžo več, jo prodajo in namesto nje drugo kupijo v Švajci. Skor polovico tega, kar se v vsem cesarstvu sira naredí (2 mil. centov), ga naredijo sami milaneški in beneški kraji. Vina pridelajo okoli 7 mil. veder, svilnih mešičkov (kavalirjev ali kokonov) pa 447.000 centov; vse ostale avstrijske dežele skupaj jih ne pridelajo čez 44.000 centov.

Da poznamo še bolje kmetijstvo našega cesarstva, naj povém še ceno pšenice in mesa in pa dnino (lon) v posameznih deželah, kakor je bila 1851.

Pšenica se je od 2 fl. 25 kr. vagán v Banatu podražila za več kot polovico, namreč do 5 fl. 28 kr. v Tiroljih. V jutrovih deželah in Bukovini je bila dober kup, v planinskih deželah draga, v doljni Avstrii, na Českem in Marskem srednje cene.

Cena mesa je za funt od $4\frac{3}{4}$ kr. v Galiciji poskočila na trikrat dražji kup v Benetkah, kjer je funt mesa veljal 16 kr. V Dalmaciji, Bukovini in jutrovih deželah je bila cena nizka, v nadvojvodini Avstrii, Tiroljih in Lombardii visoka, povsod drugod srednja.

Najnižja dnina (lon za delavce) je bila na Šlezkem 17 kr., najvišja v Banatu 45 kr.; nizka dnina je v severnih krajih, srednja v planinskih in na Beneškem, visoka v Lombardii in jutrovih deželah.

Koliko so vsako leto vsi kmetijski pridelki našega cesarstva skupaj vredni? Če jih cenimo na 2500 milijonov goldinarjev, jih gotovo ne cenimo previsoko. Največ znašajo pridelki v Lombardii (na Laškem), najmanj pa v Dalmaciji; v Lombardii pridelajo 6krat več kakor v Dalmaciji. Veliko pridelajo (skor le eno tretjino manj kakor v Lombardii) v nadvojvodini avstrijski, na Českem, Marskem, Štajarskem, Tiroljskem in Beneškem.

Srednjo mero pridelkov (skor le polovico tega kar se prideluje v Lombardii) imajo na Šlezkem, Horvaškem, Solnograškem, Krajnskem, Koroškem, v Banatu na Ogerskem, v vojaški Krajini. Pod polovico lombarških pridelkov pa stoje Istrija, Galicija, Bukovina in Erdeljsko.

(Dalje sledí.)

Za domače potrebe kaj.

(Po muhah ali kako drugač umazane vrata, oknice, okvirji ali rômi, stoli mize itd.), če so pobarvane s firnežem lanénega olja in vinskim cvetom ali cinkovo belino, se ne smejo kakor drugo lesovje umivati z mjiplom (žajfo) ali lugom, ker mjilo in lug razjesta sčasoma barvo, pobarvano se ne sveti več kakor poprej in tudi ni

več tako gladko. Zatega voljo je salmijakovec (Salmiakgeist) veliko bolji; pa salmijakovec je sam na sebi prehud, zato se mora v vodi stanjšati in dvakrat več vode vzeti. V to salmijakovo vodo se pomoči goba, in z gobo se potem obriše umazana stvar.

Berite, kaj mazači znajo! *)

V G— na Gorenskem je imela 12. dan p. m. pri neki hiši precej rejena svinja vreči. Ko pa le delj časa nič ni bilo, začne gospodarja skrbeti, in ker si drugače pomagati ne vé, pošlje po mazača, kateri za najboljšega v tej okolici slovi. Se vé da hitro pride; al kmalo se pokaže, da ne bode nič opravil. Zdaj pokličejo berž iz bližnje vasi neko mazuljo, češ, da bo ona pravo zadela. Babúra hitro priteče, in na vrat na nos seže po mladičih in vleče in terga na vso moč. „Oh! prirašeni so — zavpije — zdaj sem enega pretergala.“ Kmalo na to prikorači še tretji mojster-skaza in tudi on skuša svinji pomagati. Ker pa tudi nič ne opravi, poterdi, kar je mazulja rekla, namreč, da so mladi prirašeni. Preden je 24 ur preteklo, je uboga živinca poginila. Ko pride konjederec po-njo, mu gospodar naroči, naj natančno pregleda, kaj ji je bilo, da storiti ni mogla. Glejte, kako se prestraši, ko mu drugi dan konjederec pové, da je 7 mladih popolnoma prav ležalo in da vsi so bili zdravi, se vé, da pa drugi dan že mertvi, in da svinja le zato ni mogla storiti, ker so bili mazači vse raztergali po uji, namreč takrat, ko so menili, da mladiče tergajo! Lepa čast za mazače, pa škoda še večja za gospodarja. Kdaj se bodo vendar našim ljudém oči odperle, da bodo spoznali, da kdor se ne uči, tudi ne zná. Bog obvari, da bi komu privošil nesrečo, vendar pa rečem: kogar svarila in zgledi zmodriti ne morejo, naj ga le nesreča zmodrí! —kop.

Slovanske národne pesmi.

(Dalje in konec.)

V pesmih in pripovedkah se pripoveduje dokaj o močno ukoreninjenem praznoverji. Polne so pomembnih sanj, polne dobrega ali slabega pomena. Copernija nahaja se vsakoverstna in celo nekak fanatizem, ki je jutrovim deželam lasten. Zveza z drugim svetom pa se vendar nima tako za resnično in se ne veruje terdno, kakor je to pri nemških narodih. V ruskih pripovedkah le duhov zaslediti ni. V serbskih, českih in slovaških pesmih pa se večkrat bere, da mertvi iz groba govoré. Na Serbskem je vera v neke pošasti, ki se jim pravi vukodlak, vendar v pravih serbskih ali novogerških pesmih je le čisto malo takih pošast. Viditi je, da je prosto ljudstvo prezdrave pameti, da bi mu v pesmih take grozne ostudne in praznoverne prikazni dopadale.

Le ena serbska pesem je, v kateri se pripoveduje, da je mertvak nazaj prišel: „Jelica in njeni bratje“; ali še ta pesem je vsa razločna od škotskih ali nemških pesem, ki spominjajo prikazni ali duhove. Ravno to pesem imajo tudi nekoliko drugačno Novogerški, po kateri je pred ko ne tudi serbska ponarejena. Take stvari so se izcimile le v glavah nemških narodov, ki so hoteli kerščanstvo in ostanjke od paganstva poravnati. Človek se tem čudnovitim groznim podobam le z nekako serčno tesnobo bliža, ker so vse nekako čudno skrivnostne, da jih je človeka prav strah. Malo je takih stvari v poezii in praznoverji Slovanov, ali to, kar je, je jasno, očevidno, ker ima gotovo obliko in je kar na ravnost povedano.

Poglejmo še nekoliko moralni značaj národne poezije slovanske. Čuditi se je, kako čisto npravna in nepokvarjena je njih fantazija ali domišljija. Res je, da imajo Rusi nekaj, bi rekel, spolzkih pesem, ali teh je le malo število. Serbi

imajo pa zares dokaj takih lahkomiselnih in nespodobnih pesem; ali primeri te pesmi z marsikterimi nemškimi nesnagami, pa boš vidil, da so serbske v ti primeri še nedolžne. Ne boš je dobil pomešane čednosti s hudobijo, kar se po gosto nahaja v škotskih in nemških baladah, in je tako nekakošno zoperno in serce žalno. Junaki v serbskih epičnih pesmih so vselaj pobožni in strašno ostri. Marko Kraljevič je koj pripravljen ženskam za nesramožljivost glavo odsekati, še svojo lastno nevesto strašno psuje in ji žuga z mečem, ker se mu zdí, da je proti njemu samemu prevoljna.

Oljubezni in junaštvu je, kakor povsod, tudi pri Slovanih naj več pesem. O tem pa se razločujejo od drugih narodov, da je ljubezen in junaštvo bolj ločeno. V španjskih pesmih je skoraj vselaj združeno junaštvo z ljubeznijo in ljubezen z junaštvom. V junaških slovanskih pesmih pa je ni, ali pa le čisto malo ljubezni. Težko se dobi, da bi bila ljubezen navod do kakega junaštva. Slovanski junaki ne poznajo romantične ljubezni; čast romantična pa se že vtepa v bolj nove serbske pesmi (Vuk Jerinić).

Slovanske pesmi niso romantične, imajo le naravno nježnost vroče, skerbne, vdane ljubezni, imajo živost mladih neumetnih čutov, vso plamečo strast španjske ljubezni in ravno tisto pohotnost; toda nimajo je skoro nič tiste preobilnosti čutenja, ki se razodeva v švedskih nemških in angleških národnih pesmih, tiste ljubezni, ki še unstran groba terpi in dušo celó za razne svetove na se veže. Ruski mladenči, ki morajo drago zapustiti, dostikrat tako svetujejo: „ne jokaj, o ne jokaj, nježno dekle; voli si, izberi si drugega ljubega; ako bo boljši, pozabila boš mene; ako bo slabjši, spominjala se boš mene; spominjaj se mene, krotka duša, in jokaj!“

Ljubezen je viditi, da je pri slovanskih narodih bolj kakor pri katerem drugem kerščanskem narodu san mladosti. Pri njih se lahko in svobodno shajajo neoženjeni. Nobena šega pa svobodne in dolgoterpeče ljubezni manj mogoče ne dela kakor ženitne pogodbe. V tistih krajih, kjer so bili delj časa z Nemci v dotiki, so se tudi narodne šege premenile, zlasti pri višjih stanovih. Toda pri Serbih je še stara azijska navada. Roditelji se med sabo pogovoré in možé in ženijo hčere in sinove, kakor se jim zdí, ali se ženin in nevesta poznata ali ne, ali se imata rada, ali ne, ali jima je všeč ali ne. Tudi drugod med Slovani je še dokaj te šege. Zato je treba, da se slovanska deklica, ki je serce ktere-mu mladenču morebiti dala, z mislijo zeznani, da pride čas, da bo mogla po zapovedi starišev serce nazaj vzeti. Vendar je nedozvoljena ljubezen le redek prikazek in ima se za naj večo pregreho. Dokaj ruskih pesem opisuje slovó dragega od drage ali ljube od ljubega, ker je mogel ali on ali pa ona drugega vzeti, in mnogo mladih omoženih žensk objokuje nesrečo.

Nježnočutne serca slovanskih žensk pa si vejo drugač pomagati, da zadostijo ti naravni potrebi ženskih pers prenašajoče vso svojo ljubezen na drugi stvari. Družinskih in sorodstvenih zvez nima noben drug narod tako za svete kakor Slovani. Materna ljubezen daje osnovo za marsiktero pesem in povsod se kaj lepo leskeče zlasti v prilikah. V neki ruski pesmi se vidi, kako se misli o ljubezni ženski in o ljubezni materni. Tù se poje, da ljubezni solze solnce posuši kakor jutranjo roso, solze matrne pa takó neprenehoma kakor gorski potok. V neki serbski pesmi se poje, da se je junak ranil na roci. Vila planinkinja pride, da ga ozdravi, če ji dá materno desno roko, sestrine lasce in biserno ovratje svoje žene. Mati rada dá desnico, sestra rada dá lasce ali žena biserov noče dati. Materna ljubezen je dostikrat opisana v podobi lastavice, ki leta v svoje toplo gnjezdo, ali v podobi goloba, ki pita svoje mlade. Marko Kraljevič nikoli ni odrekel materi spodobnega spoštovanja.

Opomniti še je treba neke vlastite razmere med brati in sestrami v slovanski narodni poezii. To veljá zlasti za Serbe. Sestre ljubijo brate z neko po vse posebno goreč-

*) Obljubljene spisi: „kako na Gorenskem sploh živino cajtajo“, nam bo prav všeč. Vred.